

Dorota Głuszak

Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

TEMATYKA WIADOMOŚCI W ROSYJSKICH PRZEKŁADACH PRASY EUROPEJSKIEJ Z LAT 1671–1672

Information Topics in Russian Translations of the European Press From 1671–1672

ABSTRACT: In the Ambassadorial Chancery in Moscow (Russian: Посольский приказ) selected information from the European press was translated into Russian. Since the mid-17th century newspapers were called *kuranty*. The news covered significant current affairs, mainly international politics, as they aimed to familiarise Russians with the situation in Europe. The aim of this article is to explore what news from the West was curated, translated, and reported to the ruling Russian elite and why it was deemed important.

KEYWORDS: opinion journalism of the 17th century, press review, European newspapers, Russian translations, “Vesti-Kuranty”

XVII wiek był czasem konfliktów zbrojnych w całej Europie. Niestabilna sytuacja na kontynencie utrzymywała się praktycznie od połowy poprzedniego stulecia w związku z zagrożeniem ze strony rosnącego w siłę Imperium Osmańskiego, zaś apogeum wojny dopiero miało nastąpić. Zawierane sojusze i zrywane porozumienia między poszczególnymi krajami bezpośrednio wpływały na stosunki międzynarodowe na Starym Kontynencie, w tym, naturalnie, na relacje z Rosją, która została aktywnie wciągnięta w politykę mocarstw europejskich.

Państwo moskiewskie, pogrążone w wielkiej smucie, miało poważne problemy wewnętrzne. Kres zamieszaniu na najwyższych szczeblach władzy położyło wstąpienie na tron pierwszego z dynastii Romanowów, Michała, przed którym stało niełatwe zadanie: car musiał wprowadzić ład nie tylko we własnym państwie, ale także uporządkować relacje z Zachodem. Niewątpliwą potrzebą było uzyskanie informacji na temat aktualnej sytuacji w Europie. Skąd zatem czerpano wiedzę o wydarzeniach bieżących?

Źródła informacji

Na początku XVII stulecia gazety zachodnioeuropejskie drukowano nieregularnie, a do Rosji trafiały one sporadycznie. Co jakiś czas napływały doniesienia od rezydentów oraz wojewodów z terenów przygranicznych. Rosja nie miała jeszcze stałych przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą¹. Druki ulotne (ros. „летучие листки”) dostarczali podróżnicy i handlarze. Wśród kupców przywożących dokumenty do Moskwy można wymienić takie nazwiska, jak Melchior Beckmann, Issac Massa, Jurij Klink, Justus Filimonatus².

Prasa obcojęzyczna niewątpliwie przenikała do Moskwy w pierwszej połowie XVII wieku, jednak nie na szeroką skalę. Zauważmy, że w języku rosyjskim nie było nawet słowa na określenie pisma periodycznego. *Kuranty* jako nazwę gazet rękopiśmiennych wprowadzono do języka dopiero w połowie stulecia, dokładnie w 1649 roku³, a wyraz *gazeta* zapożyczono znacznie później – w drugiej połowie XVIII wieku⁴.

Obraz Europy w oczach władz rosyjskich był z pewnością niepełny, dlatego kolejni carowie starali się usprawnić międzynarodowy obrót korespondencji, co w konsekwencji gwarantowałoby Rosji stabilny przepływ informacji. W 1645 roku carem został Aleksy, syn Michała Romanowa. Podobnie jak ojciec, rządził w trudnych czasach – w kraju wybuchały bunt i powstania, a poza granicami państwo było zaangażowane w liczne wojny. Sam car był z natury łagodny⁵, głęboko wierzący i gorliwie praktykujący. Aleksy I był dość dobrze wykształcony, dużo czytał⁶. Jego zainteresowanie prasą zagraniczną sprawiło, że zatroszczył się o funkcjonowanie regularnej poczty⁷. Dzięki temu Rosja miała z jednej strony zapewniony dostęp do najświeższych informacji na temat wydarzeń w Europie, z drugiej zaś otrzymywała możliwość wglądu do odbioru własnych decyzji politycznych poza granicami kraju.

Za założyciela poczty w Rosji uważany jest Leontij Marselis – przedsiębiorca z rodziny kupców hamburskich⁸. Niemniej ważną postacią w kontekście dostarczania

¹ *Вести-Куранты 1656 г., 1660-1662 гг., 1664-1670 гг.*, ч. 1: *Русские тексты*. Изд. подгот. В.Г. Демьяновым при участии И.А. Корниловой. Завершение работы над изд. и подгот. к печати: Е.А. Подшивалова, С.М. Шамин; под ред. А.М. Молдована и И. Майер, Москва 2009, с. 9.

² *Вести-Куранты 1600-1639 гг.* Изд. подгот. Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, А.И. Сумкина, под ред. С.И. Коткова, Москва 1972, с. 4-5.

³ С.М. Шамин, *Куранты XVII столетия: Европейская пресса в России и возникновение русской периодической печати*, Москва – Санкт-Петербург 2011, с. 80.

⁴ *Этимологический онлайн-словарь русского языка Макса Фасмера*, [в:] <https://lexicography.online/etymology/vasmer/%D0%B3/%D0%B3%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%82%D0%B0> (27.08.2024).

⁵ Tak o Aleksym pisze M. Heller. Chyba sprawiedliwie będzie w tym miejscu dodać: na tle innych władców Rosji.

⁶ M. Heller, *Historia Imperium Rosyjskiego*, przeł. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa 2002, s. 247.

⁷ С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 82-83.

⁸ *Большая биографическая энциклопедия*, [в:] https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/79066/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%81 (23.07.2024).

wiadomości zagranicznych do Rosji był Jan van Sweeden, holender, który w 1665 roku osobiście zorganizował obrót korespondencji między Moskwą i Rygą na wzór europejski⁹. Trzy lata później zawarto umowę, która gwarantowała regularne dostawy gazet zachodnich: od tego czasu doniesienia miały napływać do Moskwy co tydzień przez linie pocztowe z Rygi lub z Wilna. W 1671 roku na czele urzędu centralnego, w którym tłumaczono nowiny, stanął Artamon Matwiejew¹⁰, zaś od 1675 roku¹¹ – Andreas Winius¹².

W związku ze sprawnym działaniem poczty w drugiej połowie XVII wieku sytuacja bardzo zmieniła się w porównaniu z początkiem stulecia: regularnie otrzymywano sprawozdania korespondentów zagranicznych oraz prasę europejską. Oczywiście, nie tłumaczono całej treści zawartej w gazetach obcojęzycznych. Przede wszystkim dokonywano selekcji materiału prasowego – o wyborze tekstów do tłumaczenia decydowali urzędnicy¹³ moskiewskiego *prikazu*¹⁴. Niektóre dokumenty tłumaczono na polecenie cara¹⁵. Według ustaleń Jeleny Kobzariewej, w latach sześćdziesiątych i dziewięćdziesiątych XVII wieku na język rosyjski przekładano około 20% tekstów publikowanych w prasie europejskiej¹⁶.

Stiepan Szamin zaznacza istotną rolę *kurantów*, które pod koniec lat sześćdziesiątych XVII wieku stały się jednym z podstawowych źródeł informacji o wydarzeniach w Europie, a treści w nich zawarte wpływały na politykę zagraniczną władców Rosji¹⁷. Co więcej, jak zauważa Jelena Kobzariewa, gazety niejednokrotnie podawały wiadomości zdecydowanie bardziej szczegółowe od tych, które docierały do Moskwy drogą oficjalną¹⁸. Godny podkreślenia jest fakt, że przetłumaczone nowiny z Zachodu za-

⁹ С.М. Шамин, *Доставка и обработка в Посольском приказе иностранных газет в царствование Федора Алексеевича*, [в:] *Исследования по источниковедению истории России (до 1917 г.): сборник статей*, А.И. Аксенов (ред.), Москва 2003, с. 121.

¹⁰ *Вести-Куранты 1671-1672 гг.*, подготовка текстов, исследования, комментарии, указатели И. Майер, С.М. Шамина, А.В. Кузнецовой, И.А. Корниловой и В.Б. Крысько при участии Е.В. Амановой; В.Б. Крысько и И. Майер (ред.), Москва 2017, с. 5.

¹¹ А. Winius krótko pełnił funkcję pocztmistrza również w 1672 r.

¹² С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 92-93.

¹³ Świadczy o tym suplika wystosowana przez tłumaczy z powodu konfliktu między nimi i właścicielami poczty, rodziną Marselisów, zob. С.М. Шамин, *Доставка и обработка...*, s. 125.

¹⁴ Rosyjskie *prikazy* to państwowe urzędy centralne w Moskwie (XVI-XVIII w.), podporządkowane carowi odpowiedniki współczesnych ministerstw, [w:] <https://www.pedia.pl/prikaz> (12.08.2024).

¹⁵ И. Майер, *Известия о чудотворных источниках в русском переводе (1646 г.): вновь найденные оригиналы к Вестям-Курантам*, „Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures” 2017, № 58, с. 21.

¹⁶ Uwzględnienie w badaniu tych dwóch dekad jest wyborem J. Kobzariewej. Zdaniem S. Szamina, wyniki można rozszerzyć na lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XVII w. Zob. С.М. Шамин, *Доставка и обработка...*, с. 126.

¹⁷ С.М. Шамин, *Швеция в русских переводах иностранной прессы в XVII в.*, «Studia Slavica et Balcanica Petropolitana» 2012, № 2 (12), с. 159.

¹⁸ Е.И. Кобзарева, *Известия о событиях в Западной Европе в документах Посольского приказа XVII века*. Дис. канд. ист. наук, Москва 1988, с. 178.

stępowały władzom rosyjskim doniesienia placówek dyplomatycznych rozlokowanych w miastach europejskich¹⁹.

W najnowszej pracy poświęconej *kurantom* [2023] Ingrid Maier i Daniel Waugh potwierdzają wcześniejsze ustalenia: informacje z zagranicy rzutowały na decyzje polityczne i dyplomatyczne Rosji, zaś tłumaczenia były jednym z głównych narzędzi umożliwiających władzom zapoznanie się z sytuacją polityczną i militarną w Europie. Znaczący temat podkreślają znaczenie ekscerpowanych nowin nie tylko w zakresie polityki zagranicznej, lecz także w szerszym kontekście kulturowym i oświatowym. *Kuranty* sprzyjały rozwojowi kultury intelektualnej w Rosji, gdyż były jednym z pierwszych środków regularnego kontaktu z europejskimi obyczajami, ideami, kulturą. Zagraniczne publikacje prasowe pomagały rosyjskiej elicie lepiej zrozumieć świat zachodni. Informacje o nauce, wynalazkach i nurtach filozoficznych miały wpływ na umiędzynarodowienie oraz modernizację kraju. Badacze sugerują, że *kuranty* służąc jako narzędzie polityki, stały się jednym z czynników, które przyspieszyły transformację Rosji w kierunku bardziej otwartego i świadomego społeczeństwa²⁰.

Material badawczy i cel artykułu

Dzięki pracy wykonanej przez zespół badaczy rosyjskich i szwedzkich mamy dziś dostęp do zabytków piśmiennictwa, które dotychczas pozostawały w archiwach. Należy zaznaczyć, że teksty wykorzystane w tym artykule jako materiały źródłowe to przepisane manuskrypty – w *Prikazie Poselskim* dokumenty spisywano odręcznie do końca XVII wieku. Pierwszą gazetę rosyjską, „Вѣдомости”, zaczęto drukować za panowania Piotra I.

Ostatnia publikacja, siódma z serii wydanej pod nazwą *Весту-Куранты*, ukazała się w 2017 roku. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych opracowań²¹, znajdziemy tu przekłady tekstów z prasy europejskiej. Tom obejmuje dokumenty powstałe w latach 1671–1672. Wiadomości zagraniczne były tłumaczone w moskiewskim urzędzie centralnym²² dla cara i przedstawicieli klasy panującej w Rosji – bojarów²³. Oryginalne teksty pochodziły głównie z gazet niemieckich i niderlandzkich. *Kuranty*²⁴ przełożone

¹⁹ С.М. Шамин, *Чудеса в курантах времен правления Федора Алексеевича (1676-1682 гг.)*, «Древняя Русь. Вопросы медиевистики» 2001, № 4, с. 100.

²⁰ D.C. Waugh, I. Maier, *Cross-Cultural Communication in Early Modern Russia: Foreign News in Context*, Seattle – Uppsala 2023.

²¹ Były to kolejno tomy od I do VI wydawane od lat siedemdziesiątych XX wieku. Zob. bibliografia.

²² Więcej na temat działalności urzędu centralnego zob. Е.Е. Вахрамеева, *Посольский приказ в XVII в.: пути европеизации России*, «Вестник Пермского университета» 2010. Серия: «История», вып. 2 (14), с. 30-36.

²³ Informują o tym formuły typu *великому государю чтено в комноте, великому государю в комнате чтено, при комнатных боярах, чол думной дьяк Ларион Иванов*, które umieszczano przy tekście zasadniczym *kurantów*. Zob. С.М. Шамин, *Доставка...*, с. 128-129.

²⁴ Na gruncie polskim nazywane także „nowinami” na wzór podobnych dokumentów tego czasu, zob. J. Sosnowski, H. Kowalska, *Konkurencja końcówek -u i -a w dopełniaczu liczby pojedynczej rzeczowników*

na język rosyjski funkcjonowały w postaci rękopisów i była to kompilacja wiadomości wyselekcjonowanych z gazet europejskich, swoisty przegląd prasy zagranicznej przeznaczony dla wąskiego grona odbiorców.

Zatrzymajmy się jeszcze przy dwóch ostatnich opublikowanych zbiorach, tj. tomie VI [2008-2009] i VII [2017], gdyż, w odróżnieniu od wydań z lat poprzednich, do tłumaczeń dołączono oryginały obcojęzyczne. Na tom szósty składają się dwie części – pierwsza zawiera teksty przetłumaczone na język rosyjski, druga zaś oryginały. W tomie siódmym oryginalne materiały prasowe umieszczono na końcu publikacji. Niemal wszystkie teksty źródłowe zostały zaczerpnięte z gazet drukowanych, odnaleziono tylko jeden oryginał rękopiśmienny. Spośród 333 załączonych tekstów 181 jest w języku niemieckim, 148 było wydrukowanych w języku niderlandzkim, a 3 po łacinie.

Wszystkie cytowane w niniejszej pracy fragmenty pochodzą z siódmego tomu wydanych źródeł, a więc ramy czasowe prezentowanych wiadomości obejmują dwa lata: 1671 i 1672. W tym artykule przyjrzymy się tematyce wiadomości, które tłumaczono na język rosyjski. Pozwoli to ustalić, o czym informowano rządzących. Dowiedzmy się, co wydało się tłumaczom na tyle istotne, że warto było poświęcić czas na przekład, uzupełnienie treści komentarzami w celu przybliżenia nazw obcych²⁵, i przede wszystkim, co mogło wydać się na tyle znaczące, że należało owe treści przedstawić carowi. Jakie doniesienia z zagranicy wybierano?

Tematyka wiadomości

Najbardziej interesowano się bieżącą sytuacją polityczną w Europie. Tłumaczono aktualności o zasięgu międzynarodowym. Najrzadziej sięgano po materiał dotyczący wydarzeń lokalnych w poszczególnych państwach. Zainteresowanie wzbudzały informacje na temat handlu oraz, z racji wydarzeń na kontynencie, działań wojennych. Wiele miejsca na łamach *kurantów* poświęcono Polsce, sąsiadowi, który był dla Rosji łącznikiem między Wschodem i Zachodem, a zarazem przeciwnikiem w dobie wojny²⁶.

Na tle toczących się konfliktów zbrojnych i zawieranych sojuszy pisano o sprawach niemniej ważkich: o kataklizmach i nieszczęściach wyrządzonych przez żywioły. Wybierano również tematy dotyczące epidemii. Te były liczne, gdyż w XVII wieku dżuma siała spustoszenie niemal w całej Europie. Najbardziej dotknięte w tym stuleciu przez

rodzaju męskiego w języku „*Nowin*” moskiewskich z I połowy XVII wieku, „*Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica*” 1983, t. V, s. 163.

²⁵ W drugiej połowie XVII wieku bardzo często są spotykane komentarze dotyczące toponimów. Więcej o marginaliach w pracach: D. Głuszak, *O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175), s. 146-160 oraz D. Głuszak, *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185), s. 158-172.

²⁶ Zob. też: D. Głuszak, *Co pisano o Polsce i Polakach w rosyjskich kurantach z XVII wieku?*, [w:] *Przekład – Język – Kultura VI. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Romanowi Lewickiemu z okazji 70. urodzin*, red. E. Manasterska-Wiącek, E. Białek, Lublin 2024, s. 277-288.

czarną śmierć były Włochy, Anglia, Hiszpania i Austria. Zachorowań w Rosji długo udawało się uniknąć – pierwsza epidemia na dużą skalę dosięgła kraj już po wybuchu wojny z Polską (1654 r.), kiedy wojska rosyjskie wróciły z Zachodu²⁷.

W korpusie tekstów źródłowych można natrafić na różnorodne informacje gospodarcze. Dzięki zestawieniu druków oryginalnych z przekładami dziś wiadomo, że bezrefleksyjnie nie kopiowano europejskich nowin, lecz dostosowywano je do własnych potrzeb i możliwości – wydarzenia i zwyczaje zachodnie przedstawiano w sposób uwzględniający rosyjskie realia kulturowe oraz ówczesny rozwój technologiczny. Zdarzało się, że tłumaczono – w dużym skrócie²⁸ – ogłoszenia. Nowiny z Amsterdamu, XVII-wiecznej metropolii, dotyczyły druku oraz sprzedaży książek i czasopism, założenia huty szkła, czy też działalności zakładu garbarskiego specjalizującego się w nowoczesnych technikach zdobienia skór²⁹.

Grupę szczególną stanowią wiadomości, które z punktu widzenia współczesnego odbiorcy wydadzą się zabobonami. Były to materiały prasowe o cudach, wizjach, objawieniach, zarówno religijnych, jak i świeckich. Takie informacje stanowią nader ciekawą i całkiem obszerną część publikacji, dlatego zdecydowałam się je omówić w odrębnym artykule³⁰. Teraz przyjrzyjmy się ziemskim (tj. nienadnaturalnym)³¹, za to najważniejszym tematom, które decydowano się zaprezentować rządzącym.

Wojna

Z prasy zagranicznej tłumaczono głównie wiadomości na temat polityki zagranicznej i relacji międzynarodowych. Wiele miejsca w rosyjskich *kurantach* poświęcono wojnom i ruchom wojsk w Europie. Najczęściej pojawia się opis działań wojsk tureckich, tatarskich i kozackich oraz zmagañ z nimi. Oto przykładowe fragmenty:

²⁷ С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 211.

²⁸ Wersje rosyjskie są lakoniczne w porównaniu do oryginałów. Zob. *Вести-Куранты 1671-1672 гг...*, с. 532-535.

²⁹ Fragment rosyjskiego przekładu: „Маа въ .Е. де в городе Амстрадаме будут испроданы в дому Якова Борза в улицѣ Лелииной многие книги на разные языки бывшие умершаго пастора Латеропия; В Амстрадаме у Арента Гевела книгопродавца напечатано Всемирной яд или Чистецъ с испанского языка преведено; В Утрехте напечатана книги Галанское воинское право, также датское. свѣиское шваицарское воинские правы всяким воинским людемъ пригодно; В городе Гарлаке напечатано, Меркуриуш на .К, лѣтъ; Да в Амстрадаме ж за городом заведен скляничной завод; Да выданы различные книги морского ходу; Да поставили внов завод кожевной в которомъ золотять кожи всякими новыми обрасцы, каковы преж сего никогда не бывали”, *Вести-Куранты 1671-1672 гг.*, с. 114.

³⁰ D. Głuszak, *Mirabilia w rosyjskich przekładach gazet zagranicznych z XVII wieku*, „Slavia Orientalis” 2024, vol. LXXIII, nr 4, s. 31-43.

³¹ Pisząc o tematach ziemskich mam na uwadze takie, w których nie poruszano zagadnień nadnaturalnych, zaś opisane w wiadomościach wydarzenia nie zostały wprost powiązane z ingerencją sił nadprzyrodzonych. Trzeba tu nadmienić, że w XVII-wiecznej Europie epidemie i masowe zgony zazwyczaj rozpatrywano jako przejaw działania siły wyższej, np. „woli bożej”, „gniewu bożego” lub czarów, zob. С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 213.

Изо Лвова к намъ пишутъ что на Подолу и на Волыни от татар и от казаков великие всполохи чинятца. и уж де тѣтаровя и казаки междо Львова и Каменца Подолского великое разорение починили многих людее посѣкли и в полон поимали, изо Лвова ж к намъ пишутъ что еще к Дорошенку на помоч пришло „ЕѣІ, члѣвкъ татар (s. 93); Пишутъ к нимъ ис Полши что к Дорошенку пришло татар съ „І. члѣвкъ. а ожидают они к себѣ турковъ и какъ турки будутъ то соединяся с казаками на Полшу наступити хотят (s. 95); Чрез почту намъ объявлено. что татаровя совокупилися вмѣсте з Дорошенкомъ и чинятъ великое разоренье, и гдѣ ихъ загонщики наступят тамъ огнемъ и мечем пустошат, а что годно то с собою в полон емлютъ, а ис Каменца Подолского пишутъ что „Г. орды наготове стоятъ. а указано имъ вмѣсте з Дорошенкомъ воиноу на Полшу наступити (s. 101); в воеводствах шляхте указано всѣмъ на кони садитца против наступления татарского и казацкого (s. 101)³².

Zjawiska naturalne, kataklizmy, klęski żywiołowe

Opisy zjawisk przyrodniczych są dość powszechne, zwłaszcza jeśli były na tyle intensywne, że spowodowały szkody na jakimś terytorium i miały wpływ na urodzaj. W prasie często komentowano ulewne deszcze, burze, huragany. Zapoznajmy się z wybranymi kontekstami:

Бывшею великою бурей учинились многие и страшные расорения, скасываютъ, что единой Зѣланской области учинилос убытков болши трехъ миллионов (s. 206-207); меж Амбурка и Любка в полудни востала великая буря и громъ большой без молнии и от того грома и бури всякой скоть с поль збѣгъ (s. 126); Из Бремена генваря , КЗ,г дня. В ншей странѣ, вмѣсто морозов дожди, и бури великиа, а нижние мѣста всѣ водою потопило, а рож озимую все с поль вымыло и рознесло (s. 53)³³.

³² W tłumaczeniu na język polski: „Ze Lwowa piszą do nas, że na Podolu i na Wołyniu Tatarzy i Kozacy wywołują wielkie niepokoje. I już Tatarzy i Kozacy między Lwowem a Kamieńcem Podolskim dokonali wielkiego spustoszenia, wielu ludzi zabili, innych wzięli do niewoli. Ze Lwowa piszą do nas również, że do Doroszenki na pomoc jeszcze przyszło 15000 Tatarów” (s. 93); „Piszą z Polski, że do Doroszenki przyszło około 10000 Tatarów, a oni sami oczekują Turków; kiedy Turcy przybędą, połączą siły z Kozakami i razem planują uderzyć na Polskę” (s. 95); „Przez pocztę powiadomiono nas, że Tatarzy połączyli się z Doroszenką i dokonują wielkiego spustoszenia. Gdziekolwiek docierają ich oddziały, pustoszą ziemię ogniem i mieczem, a ludzi biorą do niewoli. Z Kamieńca Podolskiego piszą, że trzy ordy są gotowe do walki i mają rozkaz razem z Doroszenką uderzyć na Polskę” (s. 101); „W województwach nakazano szlachcie, aby wszyscy dosiedli koni i przygotowali się do obrony przed atakiem tatarskim i kozackim” (s. 101) [Tu i w całym artykule tłumaczenie fragmentów – D.G.].

³³ Tłum.: „W wyniku wielkiej burzy doszło do licznych i strasznych zniszczeń. Mówią, że w jednej tylko zelandzkiej prowincji straty wyniosły ponad trzy miliony” (s. 206-207); „Między Hamburgiem a Lubeką w południe rozpętała się wielka burza i grzmiało głośno, choć bez błyskawic. Od tego grzmotu i wichury całe bydło uciekło z pól” (s. 126); „Z Bremy dnia 27 stycznia. W naszym kraju zamiast mrozów padają deszcze, szaleją wielkie burze; niżej położone tereny zostały całkowicie zalane wodą, a żyto ozime zostało całkowicie wymyte z pól i rozrzucone” (s. 53).

Z Neapolu napłynęły wieści o przebudzeniu się wulkanu: „здѣ что от горы Визу-виуса паки учал огонь изходити и тѣм многие мглы и пепел исходить” (s. 115)³⁴. Pisano o pożarze: „В городѣ Олденбурхе которой от сего города в расстояніи трехъ часовъ, был пожаръ великой и згорѣла црѣвь да Л домовъ, да здѣсь же вчерашнег дня был пожар же и в том пожаре погибло съ Т домов” (s. 130)³⁵. I o powodzi: „Из Галанские земли вѣдомость, что прошлой ндлї тамо от бури великаа вода розлилася, и нѣсколко сотъ члѣвкъ и много тысячъ скота потопило, и от того великие несчетные убытки учинилис” (s. 211)³⁶.

Spójrzmy na następujący fragment, w którym pojawiają się informacje na temat różnych klęsk żywiołowych: „в Волоской землѣ было земное трясение, а у нас великие морозы да в малое время .S. пажаров. и по тому видим что над нами збываются древняя пасловица что беда одна не приходит но многие с собою влечеть” (s. 99)³⁷. Ciekawe jest tu odniesienie do oryginału³⁸. Frazeologizm niemiecki *Kommt also kein Unglück allein*, który można przetłumaczyć jako ‘nieszczęścia chodzą parami’ w wersji rosyjskiej otrzymał szerszy opis. Tłumacz rosyjski wykazał się inwencją i zdecydował posłużyć się przysłowiem: „и по тому видим что над нами збываются древняя пасловица что беда одна не приходит но многие с собою влечеть”.

Z powodu suszy w Europie odnotowano spadek zbiorów i rosnące ceny zboża:

А из Цесарской земли пишутъ что тамо хлѣбные плоды село скудны собираются потому что иные от великих жаров выгорѣли (...) и по тому чають хлѣбу быти дорогу (s. 185); у нас в Венеции не было дождя .ВІ. недѣль и всѣ хлѣбы и овощи выгорѣли (s. 189); хлѣбные запасы еще в ценѣ дорожаютъ, потому что великих ради жаровъ по многимъ мѣстам хлѣб выжгло (s. 191); Непрестанные настоящие ради сухие погоды во облажащих мѣстехъ на поляхъ хлѣбные плоды выгорѣли, и от того цена на хлѣб прибыла (s. 185)³⁹.

³⁴ Tłum.: „Tutaj ponownie zaczął wydobywać się ogień i duże ilości dymu oraz popiołu z góry Wezuwiusz” (s. 115).

³⁵ Tłum.: „W miasteczku Oldenburg, które znajduje się w odległości trzech godzin drogi od tego miasta, wybuchł wielki pożar, w którym spłonęła cerkiew i 30 domów; i tutaj także wczoraj miał miejsce kolejny pożar, w którym spłonęło około 300 domów” (s. 130).

³⁶ Tłum.: „Z ziemi holenderskiej donoszą, że w ubiegłym tygodniu w wyniku burzy nastąpiła wielka powódź, na skutek czego utonęło kilkaset osób oraz wiele tysięcy sztuk bydła; straty z tego powodu są ogromne i niemożliwe do oszacowania” (s. 211).

³⁷ Tłum.: „W ziemi włoskiej miało miejsce trzęsienie ziemi, a do nas nadeszły wielkie mrozy i w krótkim czasie wybuchło sześć pożarów. Widać zatem, iż spełnia się nad nami dawne przysłowie, że nieszczęście nie przychodzi samo, lecz pociąga za sobą wiele innych” (s. 99).

³⁸ *Вести-Куранты 1671-1672 гг...*, c. 374-375.

³⁹ Tłum.: „A z Ziemi Cesarskiej [Święte Cesarstwo Rzymskie] piszą, że tamtejsze zbiory zboża są ubogie, ponieważ niektóre spaliły się od wielkich upałów (...) i dlatego przewidują, że chleb będzie drogi” (s. 185); „u nas w Wenecji nie było deszczu przez 12 tygodni i wypaliło wszystkie zboża i warzywa” (s. 189); „zapasy zboża wciąż drożeją, ponieważ z powodu wielkich upałów w wielu miejscach zboże

W tym miejscu warto jeszcze przytoczyć sposób walki z klęską żywiołową – książę nakazał postawić „cudowny” obraz i modlić się o deszcz: „и того ради кнѣзь велѣл поставить чудотворной образ, и Гсда Бѣа о дождю молити приказал” (s. 185).

Przetłumaczono drobiazgowy opis katastrofy wywołanej przez gwałtowną burzę w Hiszpanii i wyliczenie szkód wyrządzonych przez żywioł:

Из Гишпанские земли из города Кадиса (...) Въ .ЕІ,м числѣ сего мѣца поутру в отдачу часовъ шол дождь с полчася и грому немало было, и после того вѣтръ обратился к сападу и повсталю земное трясение и великая и силная буря. а в Западной Индѣи, от таковыхъ бурь бывають великои вред, а немало и сдѣс вредила. и каменные дома и стѣны ломала, а сперва сия буря учала моч свою авлять среди града у иноков в мнѣтрѣ и опровергла цѣлую каменную стѣну, и всѣ келеинные стѣны, и людеи побило немало а оттуду тою ж своею мочю в басацком мнѣтрѣ великие шкоды учинило. которого строения невозможно учинить са шесть тысячъ еѣимков, и многие карабѣи на море розбило. и людеи с пѣтсот члѣвкъ безвѣстно пропало (s. 104)⁴⁰.

Kontynuacja tematu w kolejnym artykule:

Из Гишпанские земли из города Анторѣа (...). Вчерашнего дня пришла к намъ вѣдомость ис Кадиса о земном трясении но не подлинно а была страшнаа и великая буря которую насывають орканъ, котораа село много в ыноческих мнѣтрѣхъ шкод починила. и на море многие карабѣи розбила и потопила. и много людеи погибло. и от каменѣа по улицамъ ходить было невозможно (s. 104)⁴¹.

Tłumacz objaśnia obco brzmiący termin dla czytelnika rosyjskiego – nazwę *orkan*. W wiadomości podano: „страшнаа и великая буря которую насывають орканъ”.

splonęło” (s. 191); „Niezmiennie z powodu suchej pogody na polach w sąsiednich miejscowościach wypaliły się plody rolne, a przez to cena chleba wzrosła” (s. 185).

⁴⁰ Tłum.: „Z ziemi hiszpańskiej, z miasta Kadyks (...) 15 dnia bieżącego miesiąca. Rano, o wschodzie słońca, padał deszcz przez pół godziny i było wiele grzmotów, a potem wiatr zmienił kierunek na zachodni i wystąpiło trzęsienie ziemi oraz wielka, silna burza. W Zachodnich Indiach takie burze powodują wielkie szkody, a niemało szkód burza wyrządziła i tutaj: łamała kamienne domy i mury, a najpierw zaczęła mocno uderzać w klasztor w mieście, wywracając całą kamienną ścianę oraz wszystkie ściany cel i wielu ludzi zostało poważnie rannych. Następnie ta sama burza swoją mocą wyrządziła wielkie szkody w klasztorze Franciszkanów, którego odbudowa wyniesie ponad sześć tysięcy jefimków. Wiele statków na morzu zostało zniszczonych, a ludzi z pięćset osób zginęło bez śladu” (s. 104).

⁴¹ Tłum.: „Z ziemi hiszpańskiej, z miasta Antwerpii (...). Wczoraj dotarła do nas wiadomość z Kadyksu o trzęsieniu ziemi, lecz nie jest ona potwierdzona. Była tam straszna i potężna burza, którą nazywają orkanem. Wyrządziła ona ogromne szkody w klasztorach zakonnych, a na morzu rozbiła i zatopiła wiele statków. I wielu ludzi zginęło, a gruz na ulicach uniemożliwił przemieszczanie się” (s. 104).

Zaraza morowa

O epidemiach, a konkretnie o zachorowaniach na dżumę, pisano w prasie zagranicznej i tego typu wiadomości tłumaczono na język rosyjski. Z jednej strony, była to dla rządzących informacja, dokąd należy ograniczyć wyjazdy, z drugiej – na której granicy trzeba wprowadzić kwarantannę. Można stwierdzić, że mór, podobnie jak wojna, był jedną z najgorszych i zarazem najpowszechniejszych plag w owym czasie. Prześledźmy kilka wyekscerpowanych kontekstów:

Из Црѣгорода писали, что воинское собрание для отлучения весирева в Андриянополе в конецъ стало. наипаче ж для того что во всѣхъ мѣстахъ и градахъ Турские державы, моровая язва такъ настояла, что всякъ жилища свои оставлял и внѣ градовъ избегали, и в самомъ Царѣгородѣ мерло в недѣлю по „Г, члѣвкъ, и от того посол нашъ заболѣл (s. 70-71); Пишутъ к намъ ис Турской земли. что во островѣ Кипрскомъ и во иныхъ мѣстехъ настояла великая мороваа язва, и нѣкоторые мѣста такъ вымерли что совершенно пусты осталис (s. 96); Из Андрианополя пишутъ что салтанъ Грецію хотѣлъ оставить, и итти во Анатолю для настоящего, во странѣ Греческой морового повѣтрія (s. 84)⁴².

Zbrodnie i kary

Zainteresowanie budziły różne przestępstwa, niekiedy także ich konsekwencje. W wiadomości z Rzymu czytamy o napadzie rozbójnika i karze, która spotkała go za występki:

В прошлыхъ дняхъ гднѣ Странда ѣхал на свои дворъ, и на дороге неначаемо разбоиникъ накинулъ ему на шею веревку. и говорилъ чтобъ онъ ему тотчасъ далъ червонныхъ золотыхъ, а естли не дасть и онъ проколетъ ево кинжаломъ, и онъ ево отъ добрыми словами упросилъ и учалъ было ему золотые давать. и в то время наѣхали проѣзжие люди. и ево отбили а разбоиника поимали. и солотые у него взяли. и после того разбоиника казнили (s. 102)⁴³.

⁴² Tłum.: „Z Carogrodu pisali, że zgromadzenie wojskowe w Adrianopolu mające na celu odsunięcie wezyra ostatecznie się zakończyło. Stało się tak dlatego, że we wszystkich miastach i miejscowościach państwa tureckiego zaraza morowa tak się rozprzestrzeniła, że wszyscy opuszczali swoje domy i uciekali poza miasta. W samym Carogrodzie umierało tygodniowo po 3000 osób i od tej zarazy zachorował także nasz poseł” (s. 70-71); „Piszą do nas z ziemi tureckiej, że na wyspie Cypr i w innych miejscach wybuchła wielka zaraza; niektóre miejscowości wyludniły się do tego stopnia, że całkowicie opustoszały” (s. 96); „Z Adrianopola piszą, że sułtan chciał opuścić Grecję i udać się do Anatolii z powodu szerzącej się w Grecji zarazy” (s. 84).

⁴³ Tłum.: „W poprzednich dniach pan Stranda jechał do swojego dworu, gdy nagle na drodze napadł na niego rozbójnik; zarzucił panu linę na szyję i powiedział, że ma natychmiast oddać złote monety, a jeśli tego nie zrobi, to on przebije go sztyltem. Pan Stranda próbował go ubłagać dobrymi słowami i już zaczął dawać mu złoto. W tym momencie nadjechali przypadkowi podróżni, którzy go uratowali, a rozbójnika schwytali. Odebrano mu złoto, a później stracono” (s. 102).

W gazetach pisano o ucieczce więźniów – ta okazała się możliwa po zabójstwie strażnika: „Прошлые ночи из дома розыщев, .Г. члѣвкa вязней убив сторожа своего ушло” (s. 115).

W 1671 roku kilkakrotnie tłumaczono artykuły na temat wyroku skazującego hrabiów Ferencza Nádasdy’ego, Frana Krsto Frankopana i Petara Zrinskiego – uznanych za przywódców spisku przeciwko cesarzowi Leopoldowi I. Poza informacją podstawową – o wymierzonej karze, w przekładach przybliżono tło wydarzeń:

Из Вѣны апрѣля въ .ЕІ. де (...) над главными измѣнники приговор учинили граюу Надасти отсѣчь руку потомъ главу также и Ораншипални. А граеа Скрини⁴⁴ для тог что. он. вину свою что хотѣль цесаря изымав туркамъ отдать самоволно принес приговор ево обলেখченъ и чають. что. он. осужденъ будетъ на вѣчное сидѣние в темнице но чают что и ему будетъ казнь потому что после приношения вины своей он с Надастием о измѣне ссылался. Из них же нѣкто тако зло творилъ. как граѣ Надасти потому что он жену свою убил за то что она цесаря не похотѣла отравит (s. 117-118)⁴⁵.

W innym fragmencie tłumacz również nie szczędził szczegółów. Wspomniał w notatce m. in. o złotym łańcuchu z relikwią i diamentami, który P. Zrinski przekazał przed śmiercią swojemu synowi, czy też o planowanym druku książki, którą już po aresztowaniu napisał F.K. Frankopan, a było to dzieło „от великого разума”:

Нѣе смертная казнь учинена измѣнником венгерскимъ граюу Надастиі, также и обѣмъ граѣом Оранцыпану и Сиринию отсѣчены имъ головы съ их великим покаянием, а граѣу Надастиі перед казнью писалъ к цесарскому величеству и покорно бил челом, чтоб цесарское величество над нимъ умлсрдился і над невинными детми его, и не помстилъ бы им ево измѣну, а граѣу Сириниі перед смертью своею снялъ с себя чѣпъ златую, с алмазами и со свѣтыми мощми и вручил цесарскому комисару, чтоб еѣ отослал сыну ево, а граѣу Оранцыпаниі писалъ книгу в темнице от великого разума, и нѣе тоѣ книгу хотят печатать (s. 129)⁴⁶.

⁴⁴ Nazwisko Zrinski (ros. Зринский/Зриньи; węg. Zrínyi; chorw. Zrinski) w rosyjskich tekstach figuruje jako: Сирини, Серинии, Сирени, Скринии (Serini).

⁴⁵ Tłum.: „Z Wiednia, 15 kwietnia (...) wydano wyrok na głównych zdrajców: hrabiemu Nádasdy’emu postanowiono odciąć rękę, a potem głowę, podobnie jak Frankopanowi [w oryginale nazwisko zniekształcone]. W przypadku hrabiego Zrinskiego [Serini] wyrok został złagodzony, ponieważ dobrowolnie przyznał się do winy i do tego, że chciał pojmać cesarza i oddać go Turkom. Przewiduje się, że zostanie skazany na dożywotnie więzienie, choć są przypuszczenia, że i jego czeka egzekucja, ponieważ po swoim przyznaniu się do winy nadal kontaktował się z Nádasdyem w sprawie zdrady. Spośród nich nikt nie dopuścił się tak wielkiego zła jak hrabia Nádasdy, ponieważ zabił własną żonę za to, że nie chciała otruci cesarza” (s. 117-118).

⁴⁶ Tłum.: „Niedawno wykonano karę śmierci na węgierskich zdrajcach – hrabiemu Nádasdy’emu, a także obu hrabiom Frankopanowi i Zrinskiemu [Serini], którzy okazali skruchę, odcięto głowy. Hrabia Nádasdy przed egzekucją napisał list do Jego Cesarskiej Mości, w którym pokornie błagał, aby cesarz

Dramatyczne wydarzenia opisano w korespondencji z Neapolu. W poniższym fragmencie czytamy o brutalnej zemście, która spotkała pewnego księcia (*herzoga*) w konsekwencji jego przewinień:

Прошлого пятка господин донъ Петръ Аррагонской воевода нашъ послалъ к Повилле генерала порутчика ковалѣра Валлеа с тремя сотнями конницею с повелѣниемъ, чтобъ взялъ грааа Конверзана⁴⁷ для великого разнствия настоящаг межъ тѣмъ грааомъ и арцухомъ а то неприятство возрасло от того, что помянутой арцухъ завладѣлъ виннымъ нѣкоторымъ откупомъ того грааа, и тотъ грааъ хотя свое отятое от арцуха Поянскагъ возвратить поималъ нѣкоторыхъ нарочитыхъ людей того арцуха близъ его земли, были на ловли и тѣхъ восхотѣлъ держать пока свое отятое получить, и арцухъ хотя тому мстить велѣлъ нѣкоему грааову человѣку отрѣзать уши, и то слыша помянутого грааа братъ донъ Гвало собралъ .Т. банитовъ и ночью в городокъ того арцуха вошел, и в домъ ево пришедъ отрѣзалъ ему нос, и уши і с великимъ молениемъ княгиня арцухова и мать ево упросили чтобъ ево оставилъ жива (s. 105-106)⁴⁸.

Zdecydowałam się przytoczyć ten obszerny fragment, gdyż zawiera pełne wyjaśnienie przyczyn konfliktu między arystokratami i kary, jaką jeden z nich otrzymał. Jednak, co istotne, oryginał tekstu zamieszczonego w gazecie był dłuższy o dziesięć wersów – nie przetłumaczono wiadomości dotyczących spraw wewnętrznych we Włoszech⁴⁹. Jak widać, historia o obciętym nosie i uszach okazała się w oczach tłumacza tematem godnym przedstawienia carowi, nie widział natomiast potrzeby informowania władcy o pozostałych wydarzeniach.

złitował się nad nim oraz nad jego niewinnymi dziećmi i nie mścił się na nich za jego zdradę. Hrabia Zrinski [Serini] przed śmiercią zdjął z siebie złoty łańcuch, ozdobiony diamentami i relikwiami świętych, i przekazał go cesarskiemu komisarzowi, prosząc, by przesłał go jego synowi. Z kolei hrabia Frankopan z wielką rozważą pisał w więzieniu księżę, którą teraz zamierzają wydrukować” (s. 129).

⁴⁷ Zdaniem redaktora wydania: Конверзан, граф - Giangirolamo III, Duca di Nardò, Conte di Conversano; Поянский – Giovanni Carafa, Duca di Noia, van Noya; Гвало (!), дон – Don Giulio Antonio, Conte di Conversano, zob. *Вестни-Куранты 1671-1672 гг...*, В.Б. Крысько [указатель личных имен], с. 725-729.

⁴⁸ Tłum.: „W ubiegły piątek pan don Piotr, wojewoda aragoński, wysłał do Puglii [Apulii] generała porucznika kawalera Valle’a z trzema setkami konnicy i z rozkazem pojmania hrabiego Conversano z powodu wielkiego sporu między nim a księciem. Spór ten narósł, gdy wspomniany książę przejął pewne dochody z podatku od wina, które należały do hrabiego. W związku z tym hrabia, chcąc odzyskać to, co odebrał mu książę Giovanni Carafa, schwytał kilku znamienitych ludzi księcia, którzy polowali w pobliżu jego ziem, i zamierzał trzymać ich w niewoli, dopóki nie odzyska swoich strat. Z kolei książę, chcąc się zemścić, kazał obciąć uszy jednemu z ludzi hrabiego. Gdy brat wspomnianego hrabiego, don Giulio, dowiedział się o tym, zebrał trzystu banitów i pod osłoną nocy wdarł się do miasteczka księcia. Następnie wszedł do jego domu i odciął mu nos oraz uszy. Dopiero po błagalnych prośbach księżnej, żony księcia, oraz jego matki, don Giulio zgodził się darować mu życie” (s. 105-106).

⁴⁹ Zob. *Вестни-Куранты 1671-1672 гг...*, с. 513.

Pisano także o nieszczęśliwych zdarzeniach: „канцлѣр курѣистра Бранденбургско-го в Полшу посломъ не поидеть, потому что ис корѣты упал и руку выломилъ” (s. 69)⁵⁰. Z tekstu przysłanego z Hamburga zapoznajemy się ze smutną historią młodzieńca, którego oświadczyzny nie zostały przyjęte. Nieszczęsny popełnił samobójstwo wbijając sobie nóż w serce, a jego ukochana wyszła za mąż za innego:

Сего ж мсца въ .КГ, де с утра пред полуднем сарѣсал себѣ са городом кинжалом нѣкоторыи юноша сынъ Марселисов родом датченин Норветские земли, и какъ ево досматривали и обавилса у него кинжал с поларшина сквоз серцо пробить был, и нашли в сепи у него часы да книшку каменную Г, персна с алмасами четвертой с печатью, а смерти онъ себѣ предал такой для того что нѣкотораѣ девица законного брака с нимъ не восприала а вышла са иного (s. 229)⁵¹.

Informacja ujrzała światło dzienne, ponieważ nieżyjący bohater opisanych wydarzeń pochodził ze znanej duńskiej rodziny Marselisów – tej, która bezpośrednio przyczyniła się do usprawnienia w Rosji komunikacji za sprawą organizacji poczty państwowej⁵².

Uroczystości, obrzędy, ceremonie

W gazetach zagranicznych publikowano wzmianki o wydawanych bankietach, imieninach władców, drogocennych prezentach:

Маия .КС.г числа королева была именинница. и того дня зело тѣшила всякими потѣхами (s. 101); А королева Свѣиская в Амбурку чинила великои банкѣтъ на свѣиских думныхъ людеи которые в то время тамо прилучилис (s. 180); Приходить к намъ вѣдомость, что королевское величество хочет правит именины свои в Замостье (s. 209)⁵³.

Najwięcej wiadomości z tego kręgu tematycznego dotyczy przyjmowania przedstawicieli dyplomatycznych. Z przebiegu spotkania na najwyższym szczeblu można bo-

⁵⁰ Tłum.: „Kancelarz księcia elektora brandenburskiego nie pojedzie do Polski jako poseł, ponieważ spadł z konia i złamał rękę” (s. 69).

⁵¹ Tłum.: „23 dnia tego miesiąca, gdzie rano przed południem zabił się za miastem pewien młodzieniec, Duńczyk pochodzący z Norwegii, syn Marselisów. Gdy go obszukiwano, okazało się, że miał przy sobie 40-centymetrowy sztylet, którym przebił serce. Znalaziono u niego również zegarek i książkę kamienną, 3 pierścienie z diamentami oraz czwarty z pieczęcią. Zabił się z tego powodu, że pewna dziewczyna nie chciała z nim małżeństwa i wyszła za innego” (s. 229).

⁵² R. Menes, „Niemiecka słoboda” w Moskwie w XVI-XVII wieku, „Białostockie Teki Historyczne” 2012, t. 10, s. 93.

⁵³ Tłum.: „26 maja królowa miała imieniny i w tym dniu z radością oddawała się wszelkim zabawom” (s. 101); „A królowa szwedzka w Hamburgu urządzała wielki bankiet dla szwedzkich dostojników, którzy w tym czasie tam się zjawili” (s. 180); „Dochodzi do nas wiadomość, że Jego Królewska Mość chce obchodzić swoje imieniny w Zamościu” (s. 209).

wiem wywnioskować, w jakich relacjach pozostają wobec siebie państwa. Taka wiedza podpowiadała rządzącym podjęcie określonych decyzji politycznych. W prasie ukazywały się też informacje na temat zmian na tronie – pisano o koronacjach, pogrzebach. Z Wenecji napłynęła wiadomość o śmierci następcy tronu i żałobie: „цесарева Римская, паки извергла. младенца мужского пола, и того ради великая при цесарском дворѣ настoitъ печал, потому что вся надежда к получению наслѣдника цесарского пресѣкается” (s. 91).

Podsumowanie

W tłumaczeniach bez wątpienia przedstawiano wiadomości ważne w kontekście międzynarodowym: opisywano ruchy wojsk, relacjonowano wypowiedziane wojny lub podpisane porozumienia pokojowe, prezentowano stosunki dyplomatyczne między mocarstwami. Istotne dla rządzących były również doniesienia na temat aktualnej sytuacji epidemicznej poza granicami kraju. Za sprawą ukazujących się w prasie zagranicznej informacji o zachorowaniach Rosjanie wiedzieli, jakie powinno się wprowadzić środki zaradcze. Uwagę przyciągały także wiadomości dotyczące gospodarki. Wpływ na ceny produktów mogły mieć klęski żywiołowe obejmujące określony region, więc pisano o aktualnej sytuacji pogodowej. Ekscerpcja wiadomości z gazet europejskich nie była przypadkowa, lecz wynikała z zainteresowania Rosji tym, co może mieć wpływ na jej plany i politykę.

Informacje zawarte w przekładach gazet musiały być w pewien sposób atrakcyjne dla władzy. W tłumaczeniach odnajdujemy wieści na temat przestępstw, wypadków, losów spiskowców. Również ceremonie i organizacja uroczystości państwowych zajmowały znaczące miejsce w materiałach prasowych, gdyż na podstawie ich przebiegu można było zorientować się w aktualnej sytuacji politycznej na arenie międzynarodowej i stosunkach – wrogich lub przyjaznych – między głowami państw.

Zauważalna jest ingerencja tłumaczy – chęć przybliżenia przekładu odbiorcy. Uzupełnienia tekstu dotyczą najczęściej obcych dla realiów rosyjskich terminów oraz toponimów. Trzeba przyznać, że analiza treści *kurantów* wykracza poza tradycyjne badania językoznawcze i historyczne, gdyż wymaga uwzględnienia aspektów kultury, rozwoju technologii i komunikacji.

Dołączenie do tekstów rosyjskojęzycznych oryginałów artykułów prasowych otwiera przed lingwistami nowe możliwości: przede wszystkim daje materiał do prowadzenia badań nad XVII-wiecznym przekładem, lecz także pozwala przybliżyć pracę tłumaczy carskich. Zestawiając bowiem tłumaczenie z oryginałem dowiadujemy się, co przekładano i jak przekładano. Zakończyć można z optymizmem – jeśli prace nad manuskryptami będą kontynuowane, to niebawem będzie można liczyć na kolejne wydania rosyjskich przekładów prasy europejskiej.

References

- Bol'shaya biograficheskaya entsiklopediya*, [v:] https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/79066/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%81.
- Etimologicheskij onlayn-slovar' russkogo yazyka Maksa Vasmera*, [v:] <https://lexicography.online/etymology/vasmer/%D0%B3/%D0%B3%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%82%D0%B0>.
- Głuszak D., *Co pisano o Polsce i Polakach w rosyjskich kurantach z XVII wieku?*, [w:] E. Manasterska-Wiącek, E. Białek (red.), *Przekład – Język – Kultura VI, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Romanowi Lewickiemu z okazji 70. urodzin*, Lublin 2024.
- Głuszak D., *Mirabilia w rosyjskich przekładach gazet zagranicznych z XVII wieku*, „Slavia Orientalis” 2024, vol. LXXIII, nr 4.
- Głuszak D., *O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175).
- Głuszak D., *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185).
- Heller M., *Historia Imperium Rosyjskiego*, przeł. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa 2002.
- Kobzareva E.I., *Izvestiya o sobyitiyakh v Zapadnoy Evrope v dokumentakh Posol'skogo prikaza XVII veka*. Dis. kand. ist. nauk, Moskva 1988.
- Maier I., *Izvestiya o chudotvornyykh istochnikakh v russkom perevode (1646 g.): vnov' nayden-nyye originaly k Vestyam-Kurantam*, «Slovo. Journal of Slavits Languages, Literatures and Tsultures» 2017, № 58.
- Menes R., „Niemiecka sloboda” w Moskwie w XVI-XVII wieku, „Białostockie Teki Historyczne” 2012, t. 10.
- Shamin S.M., *Chudesa v kurantakh vremen pravleniya Fedora Alekseyevicha (1676-1682 gg.)*, «Drevnyaya Rus'. Voprosy mediyevistiki» 2001, № 4.
- Shamin S.M., *Dostavka i obrabotka v Posol'skom prikaze inostrannykh gazet v tsarstvovaniye Fedora Alekseyevicha*, [v:] *Issledovaniya po istochnikovedeniyu istorii Rossii (do 1917 g.): sbornik statey*, red. A.I. Aksenov, Moskva 2003.
- Shamin S.M., *Kuranty XVII stoletiya: Evropeyskaya pressa v Rossii i vozniknoveniye russkoy periodicheskoy pechati*, Moskva – Sankt-Peterburg 2011.
- Shamin S.M., *Shvetsiya v russkikh perevodakh inostrannoy pressy v XVII v.*, «Studia Slavitsa et Baltsanitsa Petropolitana» 2012, № 2 (12).
- Słownik języka polskiego*. *Pedia.pl*, [w:] <https://www.pedia.pl/prikaz>.
- Sosnowski J., Kowalska H., *Konkurencja końcówek -u i -a w dopełniaczu liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego w języku „Nowin” moskiewskich z I połowy XVII wieku*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 1983, t. V.
- Vakhrameyeva E.E., *Posol'skiy prikaz v XVII v.: puti evropeizatsii Rossii*, „Vestnik Permskogo universiteta” 2010, Seriya: Istoriya, Vypusk 2 (14).
- Vesti-Kuranty 1600-1639 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov, A.I. Sumkina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1972 (V-K I).
- Vesti-Kuranty 1642-1644 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov, A.I. Sumkina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1976 (V-K II).
- Vesti-Kuranty 1645-1646, 1648 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1980 (V-K III).
- Vesti-Kuranty 1648-1650 gg.* Izd. podgot. V.G. Dem'yanov, R.V. Bakhturina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1983 (V-K IV).

- Vesti-Kuranty 1651-1652 gg., 1654-1656 gg., 1658-1660 gg.* Izd. podgot. V.G. Dem'yanov; otv. red. V.P. Vomperskiy, Moskva 1996 (V-K V).
- Vesti-Kuranty 1656 g., 1660-1662 gg., 1664-1670 gg.* Ch. 1: *Russkiye teksty*. Izd. podgot. V.G. Dem'yanovym pri uchastii I.A. Kornilayevoy. Zaversheniye raboty nad izd. i podgot. k pechati: E.A. Podshivalova, S.M. Shamin; pod red. A.M. Moldovana i I. Maier, Moskva 2009 (V-K VI:1).
- Vesti-Kuranty 1656 g., 1660-1662 gg., 1664-1670 gg.* Ch. 2: *Inostrannyye originaly k russkim tekstam*. Issledovaniye i podgotovka tekstov I. Maier; otv. red. V.B. Krys'ko, Moskva 2008 (V-K VI:2).
- Vesti-Kuranty 1671-1672 gg.*, podgotovka tekstov, issledovaniya, kommentarii, ukazateli I. Maier, S.M. Shamina, A.V. Kuznetsovoy, I.A. Kornilayevoy i V.B. Krys'ko pri uchastii E.V. Amanovoy; V.B. Krys'ko i I. Maier (red.), Moskva 2017 (V-K VII).
- Waugh D.C., Maier I., *Cross-Cultural Communication in Early Modern Russia: Foreign News in Context*, Seattle – Uppsala 2023.

NOTA O AUTORCE

Dorota Głuszak – dr, Katedra Językoznawstwa Słowiańskiego, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
Publikacje: monografia: *Rzeczowniki zapożyczone w języku Vesti-Kurantów z lat 1600-1670*, Lublin 2020. **Artykuły:** O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175), s. 146-160; *Orientalizmy w języku rosyjskich kurantów z XVII wieku*, [w:] *Jednostki języka w systemie i w tekście*, 4, red. A. Charciarek, E. Kapela, A. Zych, Katowice 2022, s. 133-146; *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185), s. 158-172; *Co pisano o Polsce i Polakach w rosyjskich kurantach z XVII wieku?*, [w:] *Przekład – Język – Kultura VI, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Romanowi Lewickiemu z okazji 70. urodzin*, red. E. Manasterska-Wiącek, E. Białek, Lublin 2024, s. 277-288.

ORCID: 0000-0001-5781-947X

Email: dorota.gluszak@mail.umcs.pl